

Stanisława Czerpak

Wyniki badań nad zawodowym funkcjonowaniem nauczycieli klas początkowych

Studia Pedagogiczne. Problemy Społeczne, Edukacyjne i Artystyczne 4, 65-77

1991

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stanisława Czerpak

WYNIKI BADAŃ NAD ZAWODOWYM FUNKCJONOWANIEM
NAUCZYCIELI KLAS POCZĄTKOWYCH

Uwagi wstępne i metodologiczne

Problematyka modernizacji kształcenia nauczycieli klas początkowych jest dziś szczególnie aktualna ze względu na wzrastającą rangę edukacji wczesnoszkolnej, jaką jej wyznaczono w świecie oraz w polskiej koncepcji edukacyjnej. Będzie także aktualna w przyszłości w związku z upowszechnieniem dwóch idei: kształcenia ustawicznego - bardzo szeroko rekomendowanej w raporcie UNESCO „Uczyć się, aby być” /1972/ - oraz kształcenia innowacyjnego, propagowanej przez VI Raport Klubu Rzymskiego zatytułowany „Uczyć się - bez granic” /1979/.

Chcąc niektóre z głęboko humanistycznych myśli raportów uczynić własnością polskiej szkoły, należy - tak jak zawsze - zacząć od kształcenia nauczycieli. Znana jest bowiem zasada, że ambitnym zamierzeniem edukacyjnym musi towarzyszyć kształcenie i doksztalcanie ich realizatorów. Jest to warunek nieodzowny.

Nowe warunki kształcenia nauczycieli, kształcenie na poziomie akademickim nauczycieli wszystkich specjalności, podnosi wybitnie pozycję polskiego nauczyciela, ale też stwarza wiele niepokojów i obaw, czy absolwenci studiów wyższych podołają pracom dydaktyczno-wychowawczym szkoły w pełni nowoczesnej, szkoły przyszłości?

Funkcjonalna efektywność kształcenia wyraża się z jednej strony rezultatami ilościowymi, z drugiej - jakościowymi. Oceny ilościowe są łatwe do przeprowadzenia i powszechnie znane. Znacznie trudniejsza jest ocena efektywności jakościowej. Jakościową efektywność kształcenia określa prof. J. Szczepański jako „sprawdzanie się absolwentów w pracy i w życiu”.

Podejmując badanie dotyczące poziomu przygotowania nauczycieli klas początkowych starałam się dokonać oceny tak właśnie rozumianej jakościowej efektywności kształcenia, zakładając konieczność możliwie „kompleksowego” spojrzenia na sprawę.

Przyjęta przeze mnie koncepcja badań przewidywała rozwiązanie trzech głównych problemów badawczych dotyczących: diagnozy aktualnego stanu wiedzy teoretycznej i umiejętności praktycznych nauczycieli klas I-III /do prowadzenia działalności pedagogicznej/ niezbędnych do wykonywania aktualnych zadań; diagnozy przygotowania nauczycieli do zadań, które mogą dominować w przyszłości; propozycji rozwiązań modelowych w kwestii modernizacji kształcenia nauczycieli klas początkowych.

Badaniami objęłam nauczycieli klas początkowych będących absolwentami uczelni wyższych z różnych ośrodków działających w kraju, pracujących w zawodzie dwa i więcej lat. Próba dobrana warstwowo /246 osób/ obejmowała nauczycieli zatrudnionych we wsiach i małych miasteczkach; w miastach średniej wielkości; w środowisku wielkomiejskim.

Jako techniki badawcze zastosowałam: ankietę badającą samoocenę przygotowania zawodowego nauczycieli; wywiad z dyrektorami szkół przeprowadzony z zastosowaniem odpowiednio przygotowanego kwestionariusza wywiadu celem uzyskania opinii o przygotowaniu zawodowym nauczycieli od bezpośrednich obserwatorów ich pracy; dwa rodzaje testów: Test nr 1 badający umiejętność rozwiązywania zadań psychologiczno-pedagogicznych i metodycznych oraz Test nr 2 badający preferencje pedagogiczno-metodyczne. Przyjęta procedura badań zakładała więc uzyskanie opinii o jakości przygotowania absolwentów uczelni wyższych do realizacji podstawowych funkcji nauczycielskich w czterech zakresach zadań: dydaktycznych, wychowawczych, opiekuńczych i środowiskowych z dwu źródeł, tj. od samych nauczycieli i ich przełożonych.

Podstawowy zakres tematyki ankiet i wywiadów dotyczył opinii i poglądów badanych na temat czterech wymienionych grup zagadnień, które z jednej strony miały posłużyć do szerszej charakterystyki respondentów, z drugiej natomiast dać odpowiedź na postawione problemy stanowiące główny cel badań. Niesłuchanie ważnym zagadnieniem, co do którego zasięgnięto opinii badanych,

to pogląd na temat modernizacji kształcenia nauczycieli klas początkowych. W wyniku tych dwustronnych naświetleń oraz badań testowych ukształtował się możliwie wierny obraz poziomu przygotowania zawodowego nauczycieli klas początkowych. W związku z tym uzyskane wyniki badań można uznać - w poważnym przynajmniej stopniu - za reprezentatywne dla całości tego kierunku kształcenia.

**Przygotowanie nauczycieli do aktualnych zadań
- wyniki badań kwestionariuszowych**

Ocenę poziomu przygotowania zawodowego w opiniach badanych osób przedstawiono w tabeli 1. Jak wynika z zestawionych w niej opinii dwu zbadanych populacji, istnieje znaczna rozbieżność oceny na temat przygotowania wynoszonego z uczelni przez respondentów. Wyżej oceniają je pracodawcy - odbiorcy kadr /co stanowi chyba najbardziej miarodajną ocenę/. Niżej swoje przygotowanie do odgrywania roli zawodowej oceniają sami nauczyciele - absolwenci uczelni wyższych.

Tabela 1. Ocena przygotowania zawodowego w opinii badanych populacji

Rodzaj zadań	Populacja	Odsetek wypowiedzi oceniających stopień przygotowania jako				
		bdb.	db.	dst.	słabe	b.słabe
Dydaktyczne	Nauczyciele	19,6	36,5	21,0	14,5	7,1
	Dyrektorzy	26,9	48,7	16,3	5,3	1,6
Wychowawcze	Nauczyciele	18,4	36,0	25,2	11,7	3,2
	Dyrektorzy	14,4	41,5	32,1	7,2	2,9

Dodatkowym akcentem wysokich ocen zakładów pracy nauczycieli były wypowiedzi dyrektorów wskazujące na krótki okres adaptacji zawodowej. Wniosek ten potwierdza ponadto fakt, że dość znaczny odsetek absolwentów uczy z powodzeniem przedmiotów, które nie były wiodące na ukończonych przez nich kierunkach i od-

wrotnie, wielu absolwentów innych kierunków osiąga bardzo dobre wyniki w pracy z dziećmi na szczeblu propedeutycznym. Fakty powyższe dowodzą z jednej strony tego, że uzyskane przygotowanie na poziomie wyższym pozwoliło im na elastyczne dostosowanie się do nowych zadań, co jest niewątpliwie cechą jego wysokiej jakości, ale równocześnie budzi jednak pewne refleksje co do celowości nadmiernego rozdrobnienia specjalizacyjnego toku kształcenia. Pogląd na postawy społeczno-zawodowe nauczycieli klas początkowych można było ocenić w sposób pośredni, analizując: wypowiedzi dyrektorów o stosunku absolwentów do pracy, czyli o stopniu identyfikacji z zawodem; wypowiedzi nauczycieli - absolwentów na temat zadowolenia z pracy /które jest miernikiem motywacji do pracy, a także postawy wobec pełnionych zadań/; aktywność samokształceniową nauczycieli.

Jak wynika z badań, około 70% dyrektorów ocenia stosunek nauczycieli do pracy jako zdecydowanie zaangażowany, aczkolwiek w wielu wypowiedziach podkreślano zróżnicowanie postaw. Badani nauczyciele deklarują pozytywną motywację do pracy /mierzoną ich zadowoleniem/ w znacznie wyższym odsetku /91%/.

Kolejną przesłankę do oceny postawy społeczno-zawodowej badanych nauczycieli stanowi ich aktywność w doskonaleniu się; 85% ankietowanych nauczycieli prowadzi różne formy doksztalcenia. Najpopularniejsze jest samokształcenie poprzez czytelnictwo przedmiotowej literatury /72,8%/. Jednakże w sposób zorganizowany i planowy doksztalcą się znacznie mniejsza grupa osób /około 25%/. Kształcących się na studiach podyplomowych jest zaledwie 9,6%. W świetle tych danych wydaje się, że niewystarczająco ukształtowane zostało zrozumienie znaczenia podnoszenia kwalifikacji, umiejętności i nawyku stałego doksztalcenia się.

Analizując poziom przygotowania absolwentów wyższych uczelni do pracy na szczeblu propedeutycznym pod kątem pełnionych ról zawodowych wzięto pod uwagę następujące jego aspekty: przygotowanie do realizacji zadań dydaktycznych; wychowawczych, opiekuńczych.

Spośród wielu ról, jakie ma do odegrania nauczyciel klas I-III pierwszą i najbardziej oczywistą jest rola kierownika wychowania i nauczania dzieci. Aby nauczyciel mógł efektywnie pra-

cować i rzeczywiście kierować procesem nauczania i wychowania, powinien być zdolny do krytycznej refleksji nad sobą, nad swoją pracą, do ciągłej samooceny w celu doskonalenia swoich kwalifikacji, swojej osobowości. Jak w tej sytuacji widzą swoje przygotowanie merytoryczne i pedagogiczne sami zainteresowani nauczyciele? Oceniali oni swoje przygotowanie do zawodu w zakresie następujących zadań dydaktycznych: prowadzenia lekcji i zajęć reedukacyjnych, stosowania nowoczesnych środków nauczania, badania efektywności procesu dydaktyczno-wychowawczego, opieki nad dziećmi wybitnie zdolnymi, stosowania nowoczesnych rozwiązań metodycznych i organizacyjnych, planowania pracy dydaktyczno-wychowawczej, stymulowania rozwoju i zapobiegania niepowodzeniom dydaktycznym wychowanka, wyzwalania pozytywnej motywacji uczenia się i zainteresowań poznawczych, rozumienia i interpretacji treści programowych.

W świetle danych uzyskanych z wypowiedzi nauczycieli sytuacja daleka jest od doskonałości, gdyż tylko 19,6% spośród nich ocenia swoje przygotowanie wyniesione z uczelni jako bardzo dobre, 36,5% jako dobre, podczas gdy 21,0% jako dostateczne i aż 21,6% jako słabe i bardzo słabe.

Z tabeli 2 wynika również, iż uczelnia najlepiej przygotowała nauczycieli do realizacji następujących zadań dydaktycznych:

1. Prowadzenie lekcji, 82,3% badanych ocenia swoje przygotowanie do niego na ocenę dobrą i bardzo dobrą.

2. Rozumienie i interpretacja treści programowych. Podkreśla ten fakt 74,0% nauczycieli /30,1% ocen bardzo dobrych i 43,9% ocen dobrych/.

3. Stosowanie nowoczesnych środków nauczania /28,5% ocen bardzo dobrych i 45,5% ocen dobrych/.

Badani nauczyciele bardzo słabo oceniają swoje przygotowanie do pracy z dziećmi wybitnie zdolnymi /59,3% ocen poniżej dobrej/; do prowadzenia zespołów reedukacyjnych /62,5% ocen poniżej dobrej/; do planowania pracy dydaktyczno-wychowawczej /tylko 4,1% ocen bardzo dobrych i dobrych/.

Znacznie lepiej wypadła samoocena wyników dydaktycznych osiągniętych przez nauczycieli klas I-III. Średnia ocena obliczona

na podstawie szeregu liczebności wynosi 4,28, zaś dla zadań wychowawczych 4,06 /tabela 2/.

Tabela 2. Samoocena wyników osiągniętych przez nauczycieli klas I-III w zawodzie

Wyniki zadań	Skala ocen										Ocena średnia
	bdb.		db.		dst.		słabe		b.słabe		
	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	Liczba	%	
Dydaktycznych	72	29,3	170	69,2	4	1,6	-	-	-	-	4,28
Wychowawczych	60	24,4	140	56,9	46	18,7	-	-	-	-	4,06

Opinie dyrektorów szkół odnośnie przygotowania nauczycieli do realizacji zadań dydaktycznych są zbieżne z opiniami badanych nauczycieli, co weryfikuje wartość uzyskanego materiału empirycznego, a jednocześnie słuszność przyjętej w części metodologicznej hipotezy zakładającej dobre przygotowanie do realizacji zadań dydaktycznych.

Słabszym ogniwem przygotowania nauczycieli okazała się - w świetle przeprowadzonych badań - praca wychowawcza. W tabeli 5 zestawiono wyniki samooceny nauczycieli klas I-III dotyczące przygotowania do realizacji zadań wychowawczych. Zawiera się w niej następujący rozkład ocen: bdb. - 18,4%, db. - 36,0%, dst. - 25,2%, słabych - 11,7%, bardzo słabych - 3,2%.

Przeważającą liczbę ocen dobrych i bardzo dobrych uzyskały takie zadania, jak: dyscyplinowanie i aktywizowanie dzieci /18,7% ocen bardzo dobrych i 43,9% ocen dobrych/; planowanie pracy wychowawczej /28,5% ocen bardzo dobrych i 34,1% ocen dobrych/; organizowanie form spędzania czasu wolnego i wypoczynku /58,6% ocen bardzo dobrych i dobrych/.

Niedosyt wiedzy wyniesionej z uczelni wiążą nauczyciele z następującymi zadaniami: zapobieganie i likwidacja trudności wy-

chowania /45,5% ocen poniżej dobrej/; diagnozowanie i rozwiązywanie trudnych sytuacji wychowawczych i konfliktowych /40,6% ocen poniżej dobrej/; organizowanie pracy pozalekcyjnej i działalności o charakterze uspołeczniającym /co czwarty badany ocenia swoje przygotowanie w tym zakresie jako słabe lub bardzo słabe/.

Dyrektorzy oceniają, iż na poziomie dobrym przygotowani są nauczyciele w następujących zakresach działalności: wdrażanie dzieci do samowychowania - 52,3%; dyscyplinowanie i aktywizowanie dzieci - 50%; organizowanie form wolnego czasu i wypoczynku - 47,7%; zapobieganie i likwidacja trudności wychowawczych - 49,2%. Dostateczne przygotowanie stwierdzają dyrektorzy w zakresie diagnozowania i rozwiązywania sytuacji wychowawczo trudnych i konfliktowych oraz organizowania pracy pozalekcyjnej i działalności o charakterze uspołeczniającym. W opinii dyrektorów średnia ocena przygotowania nauczycieli klas I-III do realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych obliczona na podstawie szeregu liczebności wynosi dla zadań dydaktycznych - 3,93, a dla wychowawczych - 3,57.

Tabela 3. Ocena przygotowania zawodowego w opinii badanych populacji

Rodzaj zadań	Populacja	Odsetek wypowiedzi oceniających stopień przygotowania jako				
		bdb.	db.	dst.	słabe	bardzo słabe
Dydaktyczne	Nauczyciele	19,6	36,5	21,0	14,5	7,1
	Dyrektorzy	26,9	48,7	16,3	5,3	1,6
Wychowawcze	Nauczyciele	18,4	36,0	25,2	11,7	3,2
	Dyrektorzy	14,4	41,5	32,1	7,2	2,9

Wykorzystanie w badaniach testów psychologiczno-pedagogicznych pozwoliło na głębszą analizę przygotowania zawodowego. Zadania testowe weryfikują pytania ankiety, na podstawie których

nauczyciele dokonywali samooceny przygotowania do realizacji zadań dydaktycznych i wychowawczych.

Badania testowe /Test nr 1/ wykazują, iż nauczyciele klas I-III mają duże braki i niedociągnięcia zarówno jeśli chodzi o rozumienie postawionych pytań, jak i odpowiedzi na nie. Najwięcej kłopotu sprawiają nauczycielom zadania Testu nr 1 dotyczące: kształtowania postaw prospołecznych /zadanie 8/ - 61,8% ocen dostatecznych i słabych; opieki nad dziećmi wybitnie zdolnymi /4/ - 35,8% ocen dostatecznych i aż 19,5% ocen słabych; kierowania samodzielnością myślenia i działania /6/ - co czwarty badany uzyskał ocenę słabą, a 31,7% ocenę dostateczną. Dostrzega się również wyraźne braki w zakresie ustalania i wykorzystania dla celów wychowawczo-dydaktycznych diagnozy psychologicznej /2/ - 55,3% ocen dostatecznych i słabych oraz kierowania rozwojem sfery emocjonalnej dziecka /zadanie 9/ - 21,1% ocen słabych i 34,1% dostatecznych.

Z przedstawionych liczb wynika, iż nauczyciele nadal podejmują swoje decyzje odnośnie postępowania z dzieckiem głównie w sposób intuicyjny, a ich poziom informacji jest zaniżony. I tak z określeniem poziomu dojrzałości szkolnej nie ma problemu tylko co drugi badany /54,4% ocen dobrych i bardzo dobrych/. Najkorzystniej przedstawiają się wyniki odnoszące się do zadania dotyczącego organizacji współpracy z rodzicami i środowiskiem w ujednoczeniu oddziaływań wychowawczych domu i placówki oświatowej /52,1% ocen dobrych i bardzo dobrych/.

Uogólniając można stwierdzić, że przygotowanie nauczycieli klas I-III do realizacji zadań dydaktyczno-wychowawczych kształtuje się na poziomie dostatecznym. Weryfikuje te wyniki Test nr 2. Rozwiązując ten test respondenci ustalili własną hierarchię ważności dziesięciu zadań psychologiczno-pedagogicznych, uszeregowując je w kolejności od jeden do dziesięciu. Zadanie to obrazuje stopień umiejętności analizowania, rozwiązywania i hierarchizowania problemów psychologiczno-pedagogicznych przez badanych nauczycieli. Znamienne jest, że prawie wszyscy badani nauczyciele na pierwszym miejscu ważności sklasyfikowali zadanie dotyczące dostosowania metod pracy do właściwości rozwojowych dziecka /93,2% badanych stawia ten problem na pier-

wszym miejscu/.Kolejne miejsca w hierarchii ważności zajęły następujące zadania: rozpoznawanie braków w rozwoju i prowadzenie pracy korekcyjno-wyrównawczej /76,6%/; diagnoza trudności wychowawczych /52,3%/; rozwijanie motywacji i aktywności /31,3%/; diagnoza zainteresowań i ich rozwijanie /16,6%/.Badani nie doceniają roli kształtowania postaw prospołecznych oraz potrzeby współpracy z rodzicami i środowiskiem.

Bardzo niewielki odsetek badanych /10,4%/ podkreślał, iż wszystkie podane w Teście nr 2 zadania są ważne w pracy dydaktyczno-wychowawczej, a ich hierarchizacja jest i pozostanie zawsze związana z warunkami środowiskowymi, poziomem intelektualnym dzieci oraz warunkami lokalnymi placówki. Te czynniki niewątpliwie wywarły także wpływ na ustalenie kolejności ważności tych zadań przez badanych respondentów.

Koncepcje rozwiązań modernizacyjnych

Zasadniczym założeniem przeprowadzonych badań było uzyskanie na podstawie opinii badanych populacji oraz badań testowych poglądu na temat jakości kształcenia i propozycji jej optymalizacji, a tym samym modernizacji kształcenia.

Pierwsza grupa uzyskanych wniosków została wyprowadzona z oceny poziomu przygotowania zawodowego nauczycieli klas I-III, druga - z analizy wypowiedzi respondentów dotyczących kierunków modernizacji kształcenia nauczycieli. Wykorzystano w tym miejscu odpowiedzi nauczycieli na pytanie otwarte /zawarte w teście/, w jakim kierunku powinna zmierzać modernizacja - systemu kształcenia nauczycieli, aby przezwyciężyła braki i mankamenty obecnego systemu kształcenia, a także wypowiedzi weryfikujące /zawarte w ankiecie i wywiadzie/.

Badani w zasadzie pozytywnie oceniają jakość kształcenia, ale widzą potrzebę doskonalenia obecnej koncepcji kształcenia nauczycieli klas początkowych.Modernizacja winna zdyżać do zwiększenia czasu na kształcenie praktyczne /84,2%/.Badani podkreślają, że istnieje potrzeba zwracania większej uwagi na fakty czerpane z rzeczywistości pedagogicznej, ukazywanie ich, analizo-

wanie, przepajanie nimi teorii. Bezpośrednie zetknięcie studentów z rzeczywistością pedagogiczną, szkołą, lekcją, dzieckiem i problemami dydaktyczno-wychowawczymi traktują badani jako doskonały trening służący aktywizowaniu własnej twórczej postawy. Badania wskazują, iż może on okazać się także skuteczny w kształceniu nie tylko niezbędnych umiejętności zawodowych, ale także w rozwijaniu zainteresowań i umacnianiu pozytywnej motywacji do pracy pedagogicznej. Jest to najbardziej efektywny sposób kształtowania pozytywnej postawy studentów wobec zawodu nauczycielskiego w zakresie wszystkich trzech jej komponent: poznawczej, emocjonalnej i wykonawczej. Dodajmy, najbardziej efektywny i pożądaný w przyszłości, gdyż łączy w sobie dwa cenne sposoby uczenia się: przez działanie i przeżywanie. Stosunkowo niski poziom wiedzy psychologiczno-pedagogicznej oraz stopień opanowania umiejętności praktycznych w zakresie rozwiązywania problemów wychowawczych wskazuje na potrzebę udoskonalenia przygotowania psychologicznego. Na pierwszym miejscu stawia to zadanie 63,2% badanych.

Z przeprowadzonych badań wynika jednoznacznie, że prezentowana specjalizacja wymaga bardzo starannego doboru kandydatów na studia. Istnieje potrzeba zbadania za pomocą różnego rodzaju sprawdzianów zarówno ogólnego poziomu inteligencji oraz umotywowania decyzji podjęcia studiów na danym kierunku, jak i słuchu muzycznego, uzdolnień plastycznych oraz sprawności fizycznej zgłaszających się osób. Podkreśla ten fakt co trzeci badany.

Badania wykazują, iż w większym niż dotychczas stopniu należy rozwijać u studentów umiejętności praktyczne i uzdolnienia /muzyczne, plastyczne, ruchowe/, niezbędne do prawidłowego wykonywania przez nich zawodu nauczyciela klas początkowych. Dyrektorzy akcentując wagę wymienionych umiejętności podkreślają także potrzebę rozwijania cech osobowych kandydata na nauczyciela, uznając zasadę jedności nauczania i wychowania.

Ważne również jest, aby na wszystkich zajęciach, w których przyszły nauczyciel uczestniczy /a nie tylko w ramach metodyk poszczególnych przedmiotów/ mógł poznawać współczesne, nowe metody prowadzenia tych zajęć, znacznie wydatniejsze od tradycyj-

nych.

Podawanie wiadomości w postaci **struktur logicznych**, upodobianie nauczania do procesu badania to podstawowy postulat modernizacji kształcenia na poziomie akademickim. Dyplom uczelni wyższej nie kończy, lecz otwiera absolwentom drogę do dalszych samodzielnych studiów, poszukiwań badawczych i twórczego zastosowania się do zmieniających się warunków pracy z dzieckiem i środowiskiem.

Następny wniosek wiąże się z poprzednim i dotyczy konieczności zaprawiania słuchaczy do **kształcenia ustawicznego**, wyrabianie u nich postawy otwartego umysłu, odczuwającego niedosyt wiedzy. Wymaga to szerszego niż dotąd sięgania w procesie kształcenia do autentycznych badań i włączeniu przyszłych nauczycieli do prowadzenia badań pedagogicznych, nie tylko w kołach naukowych i podczas przygotowywania pracy magisterskiej. Istnieje także pilna potrzeba wprowadzania słuchaczy w organizowanie sobie **podręcznego warsztatu pracy**, nieocenionego - zdaniem badanych - narzędzia pracy dla każdego czynnego nauczyciela.

Kolejny wniosek dotyczy **niezbędnej modernizacji programu studiów**. Przewartościowanie obecnie obowiązujących programów kształcenia staje się niezbędne głównie w związku z urzeczywistnianiem idei edukacji permanentnej. Przeprowadzone badania wykazują, że najistotniejsze i najnowocześniejsze poznawczo są te treści, które mają walory interdyscyplinarne i instrumentalne, które zapewniają możliwość dalszych dociekań i poznawania nowych problemów. Treści przedmiotowe powinny być także rozważane w kategoriach ich praktycznego zastosowania i wykorzystania.

Następny wniosek dotyczy **udoskonalenia przygotowania metodycznego /45%** oraz potrzeby poznawania najnowocześniejszych metod intensyfikacji procesu dydaktyczno-wychowawczego /35% badanych/.

Do wysunięcia powyższego postulatu upoważnia ponadto stwierdzony empirycznie fakt częstego posługiwania się przez nauczycieli metodami tradycyjnej dydaktyki. Aż 25% badanych napotyka trudności w aktywizowaniu uczniów na lekcjach. Stąd też w dydaktyce ogólnej, jak też w dydaktykach szczegółowych należy większym niż dotąd stopniu koncentrować uwagę kandydata na różnych

sposobach rozwijania myślenia dzieci, co jest kierunkową dyrektywą współczesnej dydaktyki. Niezbędne jest tu wykorzystanie nowoczesnych środków poglądowych.

Koordynowanie wysiłków nauczycieli przedmiotów ogólnych i kierunkowych, a także nauczycieli szkół ćwiczeń i ukierunkowywanie ich na podnoszenie efektywności kształcenia i wychowania, kształcenie postaw innowacyjnych, tj. otwartego, nowatorskiego spojrzenia na organizację procesu wychowawczego i dydaktycznego w zawodzie to następne zadanie dla szkół wyższych pragnących lepiej przygotowywać kadrę dla nowoczesnej szkoły. Tą kwalifikacją intelektualną musi się cechować każdy nauczyciel, który ma nie tylko podążać za zmianami, ale być także ich współtwórcą.

Następna grupa wniosków dotyczy zatrudnienia absolwentów wyższych uczelni oraz związanej z nim polityki kształcenia. Studia o kierunku „nauczanie początkowe” mają wiele do zrobienia w aktualnej strukturze nauczycielskich kwalifikacji. Niepokój budzi szybki wzrost liczby nauczycieli z wykształceniem średnim bez pedagogicznego przygotowania. Liczebność tej grupy wynosiła w roku szkolnym 1982/83 31 297 nauczycieli, w 1983/84 wzrosła do 38 000 osób. W nadchodzącym dziesięcioleciu szkolnictwo polskie odczuwać będzie nadal znaczny niedobór kadr. Prognozy Ministerstwa Oświaty i Wychowania przewidują konieczność zatrudnienia w tym okresie około 180 000 nowych nauczycieli /w tym 170 000 osób na wsi/. W tych warunkach uczelnie wyższe powinny konsekwentnie kształcić nauczycieli przygotowanych do startu zawodowego w nie najlepszych warunkach, w szkołach niezbyt zasobnie wyposażonych. Trudności w adoptowaniu się do warunków pracy niejednokrotnie powodują pogłębienie niepowodzeń w pracy, a w skrajnych przypadkach skłaniają do odejścia nauczyciela z zawodu. Spełnienie tych warunków, przy zagwarantowaniu społecznego prestiżu i materialnego usytuowania nauczycieli oraz prawidłowego ich kształcenia, stwarza szansę wydzwignięcia nauczania początkowego na płaszczyznę, z której start dzieci do dalszej edukacji zagwarantuje im powodzenie.

Wymienione postulaty dotyczą głównej tematyki badań, tj. oceny poziomu przygotowania nauczycieli przedszkoli i klas po-

czątkowych oraz propozycji optymalizujących. W pedagogicznej problematyce kształcenia nauczycieli zagadnienia te można chyba uznać za istotne, ważne dla teorii, gdyż prowadzą do poznania mechanizmów powodzeń i niepowodzeń, użyteczne dla praktyki, z uwagi na potrzebę i możliwość usprawnienia organizacji kształcenia i doskonalenia nauczycieli.